FIATAL MŰSZAKIAK TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAKA XVII.

Kolozsvár, 2012. március 22–23.

KALOCSA BELVÁROSÁNAK FEJLESZTÉSE

KONDOR Tamás

Abstract

The development of the thousand year old city came to halt in recent decades. The city broke away from the national infrastructure network, so the industrial development couldn't revive. The agriculture of this region is developed (particularly the pepper cultivation), but it can not ensure the sustainability of the city. The leadership of Kalocsa sees opportunities in tourism, which can be one of the strengths of the city in the future. We combined in our project four significant, world-renowned elements of Kalocsa. These elements are: the values of the church history of archbishopric of Kalocsa, the folk tradition of the city, the pepper cultivation, and the legacy of Nicholas Schöffner, an artist, who was born in Kalocsa. The topic of the essay is, the effects of tourism development on the built environment.

Keywords:

Kalocsa, architecture, heritage, urban development

Összefoglalás

Kalocsa ezeréves városának fejlődése az elmúlt évtizedek során megtorpant. Az országos infrastrukturális hálózatokról leszakadva, ipari fejlődése nem virágozhatott fel. Mezőgazdasága ugyan fejlett (kiemelten a paprika termesztés), mértéke messze elmarad attól a szinttől, mely húzó gazdasági ágazatként biztosíthatná a város fenntarthatóságát. A városvezetés, keresvén a reálisan fejleszthető és mindezidáig csak részlegesen kihasznált gazdasági potenciálokat, a turisztikai fejlesztésekben találta meg azt az attraktív lehetőséget, mely Kalocsa egyik jövőben erőssége lehet. Kalocsa múltjának négy nagyon erős, mindmáig világszerte ismert elemét ötvöztük egy turisztikai koncepcióvá fejlesztési tervünkben. A négy elem: Kalocsa érsekségének egyháztörténeti értékei, Kalocsa népművészeti hagyományai, a „Kalocsai paprika” és a kinetikus művészetek megalkotójának, Schöffner Miklós (Nicholas Schöffner) kalocsai származású művésznek hagyatéka. A dolgozat témája, a turisztikai fejlesztések épített környezetre gyakorolt hatása.

Kulcsszavak:

Kalocsa, építészet, örökségvédelem, városfejlesztés

1. Bevezetés

Kalocsa történeti fejlődésének összefoglalója – Asbóth Miklós tanulmánya nyomán

Szent István király rendelete által i.sz. 1002 körül Kalocsa egyházi központ lett, amely az évszázadok folyamán a magyarországi katolikus egyház második számú központjává vált. Ebben az időben épült fel Kalocsa első székesegyháza, amelyet, ugyanezen a helyen további kettő építése követte 1220 körül és 1380 körül.

1. ábra

1. kalocsai székesegyház 1002
B. Buri József akvarellje, 1942

2. Ábra

2. Kalocsai székesegyház 1220
B. Buri József akvarell, 1944

3. Ábra

3. Kalocsai székesegyház 1380
fotó, 1951

A székesegyház mellett épült fel a kalocsai érsekek rezidenciája, a földsáncokkal körülvett kalocsai vár. A tatárjárás után az elpusztult várat kőből építették újjá. A 11. Század folyamán a déli irányba terjeszkedő kalocsai egyházmegye, megnövekedett érsekségi területek északi perifériájára került. Az egyházmegye jobb kormányozhatósága érdekében Szent László király az 1080-ban Bácsban alapította meg az érsekség második központját, mely hosszú ideig átvette az irányító szerepkört.

A középkori Kalocsa nagyjából a mai Belváros területén feküdt. A mai érseki kastély helyén állt érseki vártól a mai Malatin, illetve Obermayer térig terjedt. Nyugaton a Vajas, Keleten a mai Petőfi Sándor utca nyomvonalát követő Kígyós vízfolyás határolta. A város északi részén, körülbelül a mai Belvárosi Általános Iskola vonaláig egyházi épületek voltak, a vár, a főszékesegyház, a városi plébániatemplom, körülötte a temetővel és egyéb egyházi célokat szolgáló épületek. A város déli részén volt a polgárváros.

Kalocsa a török megszállás 150 évében, mind a lakosság számát, mind kulturális, közigazgatási és egyházi életét tekintve falu léptékű településsé sorvadt. Az érsekség csak az 1710-es évek elején települt vissza Kalocsára. A földekre visszatelepülő parasztság mellett 1750 körül megjelentek a városban az iparosok is. Gyarapodott a kereskedők (görög származásúak) és az iparosok (főként német származásúak) száma

A VIII. század első harmadában megindult a katolikus egyházhoz sok szállal kapcsolódó szellemi élet. 1733-ban papnevelde, 1765-ben gimnázium, 1768-ban nyomda épül. 1782-ben megalapításra kerül a mai Főszékesegyházi Könyvtár. Felépült a török időkben elpusztult főszékesegyház (1735-1754), az érseki kastély (1776-1781), a nagyszeminárium (1757-1764), a gimnázium (1765), az érsekuradalmi jószágkormányzóság épülete (1775) és a mai Szentháromság tér körül lévő kanonoki házak (1776-1796). Ekkor épült fel a mai Kalocsa barokk középületeinek nagy része, melyek a XIX. Század folyamán és a XX. Század elején több bővítésen és átalakításon estek át.

A XIX. Század második felében kibontakozó kapitalista gazdasági fellendülés érintetlenül hagyta Kalocsát. Ennek egyik oka, hogy az ország gazdasági vérkeringését biztosító nagy vasútépítések elkerülték a várost, míg a másik ok az érsekuradalom gazdasági túlsúlya volt. Az uradalomnak nem állt érdekében, hogy konkurens, tőkeerős gazdasági vállalkozások alakuljanak, amelyek elvonnák az

olcsó munkaerőt, vagy piaci versenytársként lépnének fel. Kalocsán az ipart néhány malom és a céhes kisipar jelentette. A XIX. Század utolsó évtizedétől kezdődtek meg a nagyobb arányú középítkezések, melyeknek egy része üzleti célokat, másik része hivatali, hatósági és közcélokat szolgált.

Az első világháború, és a háborút követő trianoni béke-szerződés nyomán a város fejlődése tovább lassult. Az érsekség elveszítette birtokainak nagyobbik részét. A Kalocsán folyó paprikanemesítés nyomán a harmincas években vált világhírűvé a kalocsai fűszerpaprika. Gábor Lajos festőművész kezdeményezései nyomán indult világhódító útjára a kalocsai népművészet a harmincas évek második felében. A második világháború előtt működő üzemeket a békekötés után államosították. Az 1960-as évek derekán a város gazdaságában a mezőgazdaság volt a meghatározó. Bár a gazdasági recesszió később érte el Kalocsát, de hatása az országos átlagnál súlyosabb volt. A város évek óta a hátrányos helyzetű települések közé tartozik.

2. Integrált turisztikai vonzerőfejlesztés Kalocsa érseki város barokk történeti városmagjában

Mint azt az előzőekben láthattuk, Kalocsa ezeréves városának fejlődése az elmúlt évtizedek során megtorpant. Ipari fejlődése elhanyagolható, mezőgazdasága ugyan fejlett, mértéke azonban elmarad attól a szinttől, mely húzó gazdasági ágazatként biztosíthatná a város fenntarthatóságát. A városvezetés, keresván a reálisan fejleszthető gazdasági potenciálokat, a turisztikai fejlesztésekben találta meg azt az attraktív lehetőséget, mely Kalocsa egyik jövőben erőssége lehet. Ezek a potenciálok jelenleg is megvannak, de hangsúlyuk gyenge, egymásra való hatásuk szervezetlen, esztétikai megjelenésük és környezetbeillesztésük éppúgy, mint technikai felszereltségük nem elégíti ki a kortárs igényeket. Ezen értékek felszínre emelésének építészeti koncepciója a jelen dolgozat témája. Fejlesztési tervünkben Kalocsa múltjának négy nagyon erős, mindmáig világszerte ismert elemét ötvöztük egy turisztikai koncepcióvá. A négy elem: Kalocsa érsekségének egyháztörténeti értékei, a „Kalocsai paprika”, Kalocsa népművészeti hagyományai és a kinetikus művészetek megalkotójának, Schöffér Miklós (Nicholas Schöffér) kalocsai származású művésznak hagyatéka. A dolgozat témája, e turisztikai fejlesztések épített környezetre gyakorolt hatása.

1.1. Érsekségi tematikájú fejlesztések

Jelenleg az érseki látogató központ Kalocsa főterének (Szentháromság tér) egyik kieső, turisztikai forgalom elől rejtett zónájában van. Az új városfejlesztési koncepció értelmében a megújított közterek és az újonnan kialakított turisztikai érkező pont egy tengelyre fűzik az érkező, az Érseki kincstár és látogatóközpont (ma kanonok ház), a Nagytemplom valamint az érseki palota együttesét. Az őket összekötő területek tájépítészeti átformálása, absztrakt történelmi utalásokkal és egyházi szimbolikákkal értelmezi az idelátogatók számára a közlekedési tengelyt és az egymásra épülő turisztikai attrakciókat. Az érseki palota melletti kert, mint Magyarország egyetlen nyilvánosan is

látogatható főpapi kertje kerül a programban górcső alá és válik a világ érsekeinek gyűjteményes kertjévé.

1.2. Paprika Múzeum

A paprika múzeum jelenleg egy belvárosi polgárház akadálymentesen megközelíthetetlen tetőterében helyezkedik el. Terveink szerint, az új érsekségi fogadóközpont udvarában kialakított szoborpark peremén lesz a helye, komplexitásában ötvözve a kávézó és konferenciaterületével a gesztenyefák árnyékában.

1.3. Kalocsai Népművészeti ház

A Gábor Lajos festőművész kezdeményezései nyomán 1936-ban létrejött kalocsai Népművészeti Ház ad otthont a szellemi világörökség részeként elismert kalocsai népművészet bemutatásának. Az épület felújításán túl egy olyan alkotóműhelyt alakítunk ki az ideérkező vendégek számára, melyben úgy turisztikai, mint iskolai gyakorlatok keretében, mesteremberektől lehet eltanulni a különböző népművészeti mesterségeket.

1.4. Schöffner Miklós kinetikus központ

A Schöffner-féle kinetikus művészet a mérnöki világképet és a tudomány mindenhatóságába vetett hitet tükrözi, de a környezet fény- és mozgásvizonyai is befolyásolják. Alkotó munkásságának ereje ma is követők százait inspirálja szerte a világon. Programunkban e munkásságnak és a belőle motivációt nyert kinetikus művészeti irányzatoknak építünk egy kiállító és alkotóközpontot.

3. Következtetések / Összefoglaló

A fejlesztések tükrében, terveink nyomán egy olyan komplex turisztikai vonzerő valósulhat meg Kalocsán, melynek történeti, művészeti-és kulturális tartalma egy öröklött és új értékekkel bíró épített környezetbe való integrálás által kellő hangsúlyt kap, és egymásra épülő egységgé alakul. Így módon valós fellendülést hozhat a város gazdasági életében.

Irodalom

- [1] Asbóth Miklós – Romsics Imre, *Kalocsa Múltja és jelene - Segédkönyv Kalocsa helyismeretének tanításához az általános és középiskolában*, Kalocsa Város Önkormányzata, Kalocsa, 1998.
- [2] Romsics Imre, *KALOCSA ANNO...*, Kalocsai Múzeumbarátok Köre, Kalocsa, 1999.
- [3] Kalocsa Rövid története, (www.kalocsa.hu) *Kalocsa Önkormányzatának honlapja*, Kalocsa, 2001.

dr. Kondor Tamás, okleveles DLA építész, tanszékvezető, habil. egyetemi docens
Pécsi Tudományegyetem, Pollack Mihály Műszaki és Informatikai Kar
H-7624 Pécs, Boszorkány utca 2.
Telefon/Fax: +36-30-290-1438 / +36-72-501-562
E-mail: kondor@kondor.hu